

Criminal law doctrines of Islamic countries

<https://diplic.qom.ac>

Criminal Sanction of the Infringement of Intellectual Property Rights in Customs; A Comparative Study in Selected Islamic and Western Countries

Seyyed Hassan Shabbiri Zanjani,¹ Morteza Mohammadi,² Seyyed Ahmad Dehghani^{*}

Associate Professor, Intellectual Property Department, Faculty of Law, University of Qom, Iran, Qom

Assistant Professor, Private Law Department, Faculty of Law, Mofid University, Iran, Qom

PhD in Private Law from the Faculty of Law, Mofid University, Iran, Qom

Abstract

One of the important issues in the criminal sanction of intellectual property rights' infringement in customs is the method of addressing this infringement and determining the fate of infringing goods. Over the past two decades, in selected western and Islamic legal systems, alongside traditional handling to the proof of intellectual property rights' infringement, a simplified procedure for addressing and determining the fate of infringing goods has emerged; resolving the type of violation based on the status of goods containing intellectual works, returning infringing goods to the rights holders, confiscating infringing goods for the benefit of the state and using them according to economic policies, and ultimately destruction, are among the criminal sanctions for infringement of these rights. The challenge in question regarding this matter, after selecting the method of handling in the selected legal systems in compliance with the rules of procedure, is determining the type of response to infringing goods; compliance with the rules of private property of individuals, societal interests and the rights of intellectual property holders are among these challenges, especially in light of recent legal developments in the Iranian legal system. This article employs a library-based method to gather materials, and through their analysis, seek to address these issues by explaining the existing laws in the Iranian legal system, while considering the achievements of selected legal systems.

Keywords: criminal sanction, right of import, destruction of goods, intellectual property rights, smuggling.

Received: 22/10/2024

Accepted: 23/11/2024

How To Cite: Shabbiri Zanjani, S H, Mohammadi, M, Ahmad Dehghani S, (2024). Criminal Sanction of the Infringement of Intellectual Property Rights in Customs; A Comparative Study in Selected Islamic and Western Countries, *Criminal law doctrines of Islamic countries*, 1(4), 44-66.

[doi.org/ 10.22091/dlic.2024.11573.1034](https://doi.org/10.22091/dlic.2024.11573.1034)

Published by: University of Qom

© The Author(s)

Article type: Research

ضمانت اجرای کیفری نقض حقوق مالکیت فکری در گمرک؛ بررسی تطبیقی در کشورهای اسلامی و غربی منتخب

سید حسن شبیری زنجان^۱، مرتضی محمدی، سید احمد دهقانی

دانشیار گروه مالکیت فکری، دانشکده حقوق دانشگاه قم، ایران، قم، (نویسنده مسئول)، رایانامه: shshobeiri@yahoo.com

استادیار گروه خصوصی، دانشکده حقوق دانشگاه مفید، ایران، قم، رایانامه: m_mohammadi@mofidu.ac.ir

دکترای حقوق خصوصی، دانشکده حقوق دانشگاه مفید، ایران، قم، رایانامه: seidahmad@gmail.com

چکیده

یکی از مسائل مهم در ضمانت اجرای کیفری نقض حقوق مالکیت فکری در گمرک، شیوه رسیدگی به نقض این حقوق و تعیین تکلیف کالاهای ناقض است. طی تحولات دو دهه اخیر در نظام‌های حقوقی منتخب غربی و اسلامی، در کنار رسیدگی سنتی به اثبات نقض حقوق مالکیت فکری، رویه ساده رسیدگی و تعیین تکلیف راجع به کالاهای ناقض شکل گرفته است. رفع نوع نقض بنا به وضعیت کالاهای متضمن آثار فکری، تحویل کالاهای ناقض به صاحبان آثار فکری، ضبط کالاهای ناقض به نفع دولت و مصرف آن بنا به سیاست‌های اقتصادی و درنهایت امحا، ازجمله ضمانت اجرای کیفری نقض این حقوق است. چالش موردنظر در این باره پس از انتخاب شیوه رسیدگی در نظام‌های حقوقی منتخب در رعایت قواعد دادرسی، تعیین نوع برخورد با کالاهای ناقض است. رعایت قواعد مالکیت خصوصی اشخاص، منافع جامعه و حقوق صاحبان آثار فکری، ازجمله این چالش‌ها با توجه به تحولات قانونی اخیر نظام حقوقی ایران است. در این مقاله با روش کتابخانه‌ای اقدام به جمع‌آوری مطالب نموده و با تحلیل آن‌ها سعی در پاسخ به این ایرادات با تبیین قوانین موجود در نظام حقوقی ایران با نگاهی به دستاوردهای نظام‌های حقوقی منتخب شده است.

کلیدواژه‌ها: ضمانت اجرای کیفری، حق واردات، امحا کالا، حقوق مالکیت فکری، قاچاق.

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۹/۰۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۸/۰۱

استناد: سید حسن شبیری زنجان؛ مرتضی محمدی؛ سید احمد دهقانی، (۱۴۰۳). ضمانت اجرای کیفری نقض حقوق مالکیت فکری در گمرک؛ بررسی تطبیقی در کشورهای اسلامی و غربی منتخب، *آموزه‌های حقوق کیفری کشورهای اسلامی*، ۱ (۴)، ۴۴-۶۶.

doi.org/ 10.22091/dclic.2024.11573.1034

نوع مقاله: پژوهشی

© نویسندگان

ناشر: دانشگاه قم

مقدمه

یکی از مواردی که در ضمانت اجرای کیفری نقض حقوق مالکیت فکری مغفول نویسندگان و مورد تشنّت قوانین واقع شده، تعیین تکلیف کالاهای ناقض حقوق مالکیت فکری در گمرک است. یکی از حقوق دارندگان آثار فکری حق واردات است. کالاهای متضمن حقوق مالکیت فکری پس از ورود به قلمرو گمرکی مورد بازرسی قرار گرفته و دارای عنوان قاچاق نیز نیست و پس از اثبات ناقض بودن آن‌ها در وضعیت تعلیق ترخیص قرار می‌گیرند. در اکثر نظام‌های حقوقی در این حالت، دو نوع ضمانت اجرای مدنی و کیفری پیش‌بینی شده است (میرحسینی، ۹۵:۲۴۷)؛ تعیین تکلیف کالاهای ناقض حقوق مالکیت فکری بسته به شیوه پیگیری صاحبان حقوق، قابلیت بررسی در هر دو نوع ضمانت اجرا را داراست. نکته مهم در این باره جمع حق واردات دارنده حقوق مالکیت فکری و مالکیت واردکننده کالاهای متضمن این حقوق است؛ یکی مالک کالا است و دیگری دارنده حق در آن کالا و در کنار این‌ها، دخالت مقامات عمومی در حمایت از منافع جامعه نسبت به کالاهای موجود در گمرک.

نظام‌های مختلف حقوقی پس از تعلیق ترخیص کالاهای یاد شده گمرک، رویه‌های نسبتاً متفاوتی در پیش گرفته‌اند. این رویه‌ها هم از جهت تشریفات رسیدگی و هم نوع برخورد با کالاهای ناقض حقوق مالکیت فکری متفاوت است، تشریفات رسیدگی به دو صورت سنتی رسیدگی و روش ساده تعیین تکلیف کالاهای ناقض به عنوان ضمانت اجرای نقض حقوق مالکیت فکری است. در برخی از نظام‌های مورد بررسی، مقام گمرکی صلاحیت تعیین تکلیف به همراه انجام تشریفات را داراست، در برخی دیگر تنها مقام قضایی که دارای چنین صلاحیتی است و در کنار این دو نهاد، دیگر نهادهای عمومی نیز صلاحیت‌هایی در این باره دارند. آنچه در انجام تشریفات رسیدگی به تعیین تکلیف کالاهای ناقض مورد توجه نظام‌های حقوقی منتخب قرار گرفته، روش رسیدگی سریع و ساده در ضمانت اجرای نقض حقوق مالکیت فکری در گمرک است؛ این روش در انواع نظام‌های حقوقی به انحاء مختلف پیش‌بینی شده است. نظام حقوقی که به تفصیل به این روش پرداخته اتحادیه اروپا است و شیوه متناظر آن در نظام حقوقی ایالات متحده آمریکا، ژاپن، سنگاپور و اندونزی پیش‌بینی شده است. نوع برخورد با کالاهای ناقض حقوق مالکیت فکری نیز قابل توجه است. در برخی موارد تنها بسته به نوع نقض صورت گرفته و اثر فکری، امحا آن‌ها در پیش گرفته شده است و در برخی موارد رفع آثار نقض بسته به نوع نقض، موجب تحویل کالا به واردکننده گردیده است. در برخی موارد

تحويل کالاهای ناقض به صاحبان آثار فکری پیش‌بینی شده و درنهایت با توجه به سیاست اقتصادی کشورها، کالاها به مالکیت دولت درآمده و استفاده از آنها به صلاح‌دید دولت واگذار شده است، البته جمع موارد یاد شده نیز مورد توجه نظام‌های حقوقی نیز قرار گرفته است. در این مقاله با روش کتابخانه‌ای و جستجو در منابع مختلف به بررسی این مهم در نظام‌های حقوقی منتخب غربی و اسلامی پرداخته و سعی گردیده آخرین تحولات هم‌ازلحاظ حقوقی و هم از نظر تاریخی مورد بررسی قرار گیرد؛ هر چند منشأ این تحولات در نظام‌های حقوقی غربی بوده، ولی در کشورهای اسلامی مورد بحث به‌ویژه سنگاپور تحولات اخیر نیز توجهاتی را به خود جلب نموده است. در این تحقیق تقسیم‌بندی در بیان مطالب بر اساس نوع روش رسیدگی و رویه‌های انواع تعیین تکلیف کالاهای ناقض حقوق مالکیت فکری صورت پذیرفته است. روش ساده در تعیین تکلیف کالاهای ناقض حقوق مالکیت فکری و روش اثبات نقض با رسیدگی سنتی، درنهایت نیز به بررسی موارد یاد شده در نظام حقوقی ایران و مطالعه و تشتت در قوانین و تحولات قانونی اخیر ایران پرداخته شده است.

۱. بررسی امکان امحا کالاهای ناقض حقوق مالکیت فکری قبل از اثبات نقض (روش ساده امحا)

در برخی از نظام‌های حقوقی اختیارات خاصی به مقامات گمرکی در نابودی و امحا کالاهای توقیف شده طی شرایطی داده شده است که به این صلاحیت، روش ساده امحا گفته شده است. در این صلاحیت به مقامات گمرکی این اختیار داده شده است که قبل از اثبات ناقض بودن محموله‌های تعلیق شده در دادگاه، نهاد گمرک اقدام به امحای کالاهای ناقض ادعایی نمایند که در ادامه به بررسی آن در نظام‌های حقوقی منتخب غربی و اسلامی خواهیم پرداخت.

۱-۱. ایالات متحده آمریکا

در نظام حقوقی ایالات متحده پس از تعلیق ترخیص کالا و توقیف کالاهای وارداتی در صورتی که درخواستی مبنی بر عدم امحا کالاهای ناقض داده نشود گمرک می‌تواند اقدام به امحای آنها نماید و هیچ‌گونه الزام قانونی برای نگهداری کالاهای توقیف شده وجود ندارد؛ باین‌حال، نمونه‌هایی از کالاهای توقیف شده را می‌توان در زمان رسیدگی به اعتراضات راجع به توقیف در گمرک به‌عنوان مدارک و دلایل

نگهداری کرد. راجع به کالاهای ناقض حق اختراع موارد یاد شده در بالا در این نظام حقوقی پیش‌بینی نشده و نیازمند تصریح در دستور موقت و توقیف است.^۱

۲-۱. ژاپن

در نظام حقوقی ژاپن روش ساده امحا در غیر از کالاهای دربردارنده حق اختراع، نمونه اشیا مصرفی و طرح‌ها پیش‌بینی شده است.^۲

۳-۱. اتحادیه اروپا

به‌موجب دستورالعمل ضمانت اجرای حقوق مالکیت فکری^۳ این اتحادیه که در پی ایجاد وحدت در ضمانت اجرای این حقوق در سطح اتحادیه بود مواد مهمی در این راستا به تصویب پارلمان و شورای اروپا رسید؛ در ماده ۱۶ این دستورالعمل،^۴ به اعضای اتحادیه اجازه پیش‌بینی ضمانت اجرای اداری داده شده است. به‌موجب این ماده، مقررات اتحادیه اروپا به مقامات گمرکی در اتحادیه اروپا امکان می‌دهد تا اقدامات مناسبی را علیه کالاهایی که مشکوک به نقض حق حقوق مالکیت فکری هستند، انجام دهند. مقامات گمرکی می‌توانند این اقدامات را به درخواست صاحبان حقوق یا به ابتکار خود^۵ انجام دهند (Petillion, 2019: 43).

با تصویب مقررات شماره ۲۰۱۳/۶۰۸ پارلمان و شورای اروپا در ۱۲ ژوئن ۲۰۱۳ در مورد ضمانت اجرای گمرکی حقوق مالکیت فکری^۶ مقررات قدیمی مبارزه با جعل 1383/2003 (EC) از ۱ ژانویه ۲۰۱۴ لغو شد و تغییراتی قابل توجه در ضمانت اجرای گمرکی این اتحادیه ایجاد گردید. برخی از نکات مهم این آیین‌نامه از قرار ذیل است:

1. 19 U.S. Code § 1608 - Seizure; claims; judicial condemnation (2024)
2. 69-12-1 of Basic Circular Notice of the Customs Act
3. DIRECTIVE 2004/48/EC OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 29 April 2004 on the enforcement of intellectual property rights
4. Without prejudice to the civil and administrative measures, procedures and remedies laid down by this Directive, Member States may apply other appropriate sanctions in cases where intellectual property rights have been infringed.
5. Their own initiative = ex officio
6. REGULATION (EU) No 608/2013 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL, of 12 June 2013, concerning customs enforcement of intellectual property rights and repealing Council Regulation (EC) No 1383/2003.

۱. در صورتی که کالاهای ناقض توسط مقامات گمرک توقیف گردند مطابق با قوانین و اصول حقوقی، رسیدگی‌های قضایی و اداری آغاز می‌گردد و در صورتی که مرجع صالح حکم به محکومیت صادر نماید، بحث تعیین تکلیف کالاهای ناقض مطرح می‌گردد که یکی از این موارد تخریب و امحا کالاهای ناقض است. در دستورالعمل‌های مرتبط اتحادیه اروپا تا قبل از دستورالعمل مورد بحث، رویه تخریب ساده^۱ مورد اعمال قرار می‌گرفت. در کنار این رویه، در دستورالعمل مورد بحث «رویه تخریب فوق‌العاده ساده» برای کالاها در محموله‌های کوچک^۲ نیز مطرح گردیده است.

در مقررات قبلی،^۳ قانون‌گذار اروپایی رویه ساده را برای از بین بردن کالاهای مشکوک برای کشورهای عضو فراهم کرده بود. این تدبیر در ۱۵ کشور عضو پذیرفته شد. این رویه، اقدامی موفق و مؤثر برای رفع سریع تهدید کالاهای ناقض از طریق از بین بردن آن‌ها بنا به درخواست دارنده حقوق در صورتی بود که واردکننده ظرف ده روز پس از دریافت اخطاریه امحا، واکنشی نشان نداده باشد. در مقررات جدید^۴ این روش تخریب ساده به‌عنوان قانون الزام‌آور برای همه ۲۸ کشور عضو اتحادیه اروپا معرفی شد (Rinnert, 2015: 39). علاوه بر این، مقررات جدید^۵ ابزار مؤثرتری را با عنوان «رویه فوق‌العاده ساده برای از بین بردن کالاها در محموله‌های کوچک» معرفی نمود. این رویه فوق‌العاده ساده در مورد کالاهای مشکوک به تقلبی بودن در محموله‌های کوچک، یعنی یک محموله پستی که حاوی سه واحد یا کمتر است یا وزن ناخالص آن کمتر از دو کیلوگرم است اعمال می‌شود.^۶

۲. در صورتی که کالاهای تعلیق ترخیص شده وارد مرحله معدوم‌سازی شوند نمی‌توان آن‌ها را برای گردش آزاد خارج از اتحادیه ترخیص نمود، مگر در مواردی که مقامات گمرکی با موافقت متقاضی استفاده از آن کالاهای ناقض را برای مقاصد آموزشی و امثال آن ضروری بدانند. همچنین این کالاها را نمی‌توان صادر کرد، یا تحت رویه صادرات مجدد^۷ قرار داد و یا در منطقه آزاد گمرکی انبار نمود.^۸

1. simplified procedure for the destruction of suspected goods.

2. super-simplified procedure for the destruction of goods in small consignments.

3. Article 17 (EC) 1383/03.

۴. ماده ۲۳ آیین نامه.

۵. ماده ۲۶ آیین نامه.

۶. بند ۱۹ ماده ۲ آیین نامه.

۷. رک کنید به قسمت مقدمات و تمهیدات.

۸. ماده ۲۵ آیین نامه.

۳. مطابق ماده ۲۶ این آیین‌نامه، رویه خاص برای محموله‌های کوچک کالاهای تقلبی و جعلی به‌منظور به حداقل رساندن بار اداری و هزینه‌ها معرفی شده است. این روند، رسیدگی‌های استاندارد را ساده می‌کند و به حجم فزاینده کالاهای ناقض سفارش داده شده از طریق اینترنت و ارسال پستی پاسخ می‌دهد. این رویه اجازه می‌دهد که کالاهایی بدون موافقت صریح متقاضی، در موارد خاص از بین بروند. شروط اعمال این رویه به شرح زیر است:

۱. کالاها باید مشکوک به تقلبی یا جعلی بودن باشند؛^۱
۲. کالاها نباید جزو کالاهای فاسدشدنی باشند؛
۳. متقاضی باید قبلاً درخواست کنترل و بازرسی این محموله‌ها را داده باشد؛
۴. دارنده حق باید به‌طور خاص درخواست استفاده از این رویه را ارائه کند؛
۵. کالاها باید در محموله‌های کوچک حمل شوند. به عبارت دیگر، این کالاها شامل محموله‌های پستی یا پیک سریع‌السیر هستند که حاوی سه واحد یا کمتر باشند یا وزن ناخالص آن‌ها کمتر از دو کیلوگرم باشد. شرط آخر این است که متقاضی متعهد به پرداخت هزینه‌های مربوط به انهدام کالا تحت این رویه باشد.^۲

۴-۱. ترکیه

در این نظام حقوقی هیچ رویه ساده‌ای برای از بین بردن کالاها وجود ندارد. گمرک تحت هیچ شرایطی نمی‌تواند کالاهای ناقص را از بین ببرد و در مباحث بعدی دوباره به این نظام حقوقی بازگشت خواهیم داشت.^۳

۵-۱. اندونزی

در این نظام حقوقی کلیه کالاهایی که به درخواست واردکننده یا صادرکننده با اظهارنامه گمرکی که قبلاً الزامات را برآورده نکرده‌اند، تعلیق ترخیص شده‌اند می‌توانند تحت نظارت مأمور گمرک معدوم شوند البته

۱. ماده ۲ آیین‌نامه.

2. <https://preubohlig.de/wp-content/uploads/2019/07/Customs-EnforcementV5160113NEW.pdf>, [1/2/2024, 21.25], p 13.

3. <https://gun.av.tr/insights/articles/procedures-and-strategies-for-anti-counterfeiting-in-turkey>, [last visited 2024/10/26].

نمونه‌هایی به عنوان دلایل اثباتی نگهداری می‌گردد (Intellectual Property Rights Enforcement Manual for Indonesia, 2020: 9-11).

۱-۶. سنگاپور

در این نظام حقوقی هیچ رویه ساده‌ای برای از بین بردن کالا بدون اثبات ناقض بودن در مراجع قضایی وجود ندارد.^۱ ولی از سال ۲۰۲۲ رویه جدیدی موسوم به «روش ساده برای رسیدگی فوری» در مراجع قضایی این کشور لازم‌الاجرا شده است. در این روش که خاص دعاوی راجع به مالکیت فکری است و با توجه به روند کندی که در رسیدگی‌های حقوقی در این کشور وجود داشت طی شرایطی پیش‌بینی شده است. عمده این شرایط عبارت‌اند از: الف. تقاضای خواهان و عدم مخالف خوانده. سقف مالی دعاوی تا پانصد هزار دلار سنگاپور و امکان محدود شدن بازگشت هزینه‌های دادرسی (2: raja & tann asia, 2022). بنا به گزارش رسمی و نهایی وزارت دادگستری این کشور در رسیدگی فوری ساده شده به دعاوی مالکیت فکری مورد تقاضا بنا به مورد، می‌توان حکم به امحا یا تحویل کالاهای ناقض این حقوق به خواهان نمود^۲ و در این اصلاحات و رویه قضایی این کشور هنوز گزارش دیگری منتشر نشده است.^۳ لازم به ذکر است این شیوه متفاوت از رسیدگی‌های حقوقی و کیفری راجع به ضمانت اجرای نقض حقوق مالکیت فکری در این نظام حقوقی است که در قسمت‌های بعدی به آن خواهیم پرداخت.

۲. تعیین تکلیف کالاهای ناقض پس از اثبات نقض

در این قسمت به بیان مواضع نظام‌های حقوقی غربی و اسلامی منتخب راجع به تعیین تکلیف کالاهای ناقض داشته و انواع آن‌ها را مورد بررسی قرار می‌دهیم. لازم به توضیح است برخلاف قسمت قبلی، در این قسمت به بررسی این موضوع در اتحادیه اروپا نخواهیم پرداخت؛ دلیل امر تازگی موضوع امحا ساده در این اتحادیه و ویژگی‌های خاص آن است و تعیین تکلیف پس از اثبات نقض از آنجا که به صورت ملی در این اتحادیه است دارای خصوصیتی نیست.

1. <https://www.customs.gov.sg/businesses/border-enforcement-of-intellectual-property-rights/quick-guide-for-copyright-and-trade-mark-owners-and-licensees/>, [last visited 2024/10/28].

2. https://www.mlaw.gov.sg/files/Annex_B_IPDR_Final_Report.pdf, [last visited 2024/ 11/20].

3. <https://www.wipo.int/web/wipolex/judicial-administration-structure/sg>, [last visited 2024/11/20].

۲-۱. ایالات متحده آمریکا

به‌طور کلی، گمرک ایالات متحده سازمانی است که مسئول رهگیری کالاهای ناقض در مرز است. به‌طور معمول، رهگیری شامل اجرای دستورات کمیسیون تجارت بین‌الملل است که مفاد آن منع ورود کالاهای ناقض می‌باشد و کالاها توسط مقامات گمرک توقیف نمی‌شود. در میان انواع کالاهای ناقض حقوق مالکیت فکری تنها در مورد کالاهای حاوی علائم تجاری تقلبی پیش‌بینی قانونی وجود دارد؛ با توجه به مواد مربوطه^۱ هر کالای وارداتی که دارای علائم تجاری تقلبی باشد باید توقیف شود و اگر کالا از جنبه‌های مختلف استفاده از آن خطرناک و ناایمن نباشد و وزیر مربوطه موافقت مالک کالاها را اخذ کرده باشد، می‌توان پس از حذف علامت تجاری آن‌ها را با توجه به مراتب ذیل واسپاری نمود: ۱. تحویل به دولت فدرال، ایالتی که به کالاها نیاز دارد؛ یا ۲. هدیه به مؤسسات نیازمند کالا؛ یا ۳. فروش در حراج عمومی. جالب آنکه هیچ مقررات قانونی مشابهی برای دفع کالاهای متضمن آثار ادبی و هنری و اختراعات در این باره وجود ندارد. در دعاوی مدنی راجع به بررسی نقض حقوق مالکیت فکری راجع به کالاهای وارداتی در گمرک، دادگاه‌های فدرال می‌توانند دستور توقیف کالا و دفع آن توسط گمرک ایالات متحده را صادر کنند (AIPPI, 2009: 476).

۲-۲. ژاپن

در نظام حقوقی ژاپن، در مواردی که مشخص شود محموله مذکور دارایی‌های فکری را نقض می‌کند، مقامات صالح محموله ناقض را مصادره یا امحا می‌کنند. مقامات صلاحیت دفع کالاهای مذکور را در خارج از مجاری تجاری ندارند (fujino and Yoshida, 2018: 18).

۲-۳. ترکیه

در این نظام حقوقی حکم دادگاه مبنی بر تشخیص نقض حقوق مالکیت فکری و دستور امحای کالا الزامی است. هم رسیدگی‌های مدنی و هم کیفری برای اثبات نقض در دسترس است. دارنده حق می‌تواند شکایت کیفری را نزد دادستان تنظیم کند. دادستان برای تصمیم‌گیری در مورد طرح یا عدم طرح دعوی کیفری اختیار کامل دارد. اگر واقعاً طرح دعوی باشد، دادگاه کیفری بدون نیاز به درخواست از دارنده

1. 19 U.S. Code § 1526 - Merchandise bearing American trade-mark (2011).

حقوق مالکیت حقوقی برای ارائه مدارک مستند یا اجمالی به صورت رسمی عمل می‌کند و شاکی در ضمانت اجرای کیفری راجع به تعیین تکلیف کالاهای ناقض حقوق مالکیت فکری نظارت نیز دارد (wipo, 2013: 48). نکته‌ای که باید به آن توجه داشت آن است که در این نظام حقوقی در صورتی که شاکی خصوصی از طرق کیفری درخواست رسیدگی کرده باشد دادگاه می‌تواند به‌عنوان حکم تخییری حکم به امحای کالاهای ناقض یا ضبط این اموال ناقض و تحویل آن به اداره محاسبات و اموال عمومی دهد.^۱

۲-۴. اندونزی

در این نظام حقوقی در کنار رویه ساده معدوم‌سازی کالاهای ناقض حقوق مالکیت فکری، رسیدگی‌های کیفری نیز در این باره در دسترس می‌باشد؛ ولی مستلزم صرف وقت و هزینه زیاد است. بر اساس رویه رایج در این کشور، کالاهای ناقض حقوق مالکیت فکری معمولاً از بین می‌روند.^۲

۲-۵. سنگاپور

در این نظام حقوقی راجع به آثار ادبی - هنری و علائم تجاری در کنار رویه ساده معدوم‌سازی کالاهای ناقض حقوق مالکیت فکری، رسیدگی کیفری در مراجع قضایی نیز پیش‌بینی شده است و در این رسیدگی شاکی نیز بر روند رسیدگی و چگونگی پیشبرد آن نظارت خواهد داشت (AIPPI, 2009: 392). رسیدگی کیفری در این نظام حقوقی ارزان است و دادستان نیز توجه به مقاصد تجاری صاحبان حقوق نیز دارد. راجع به نقض حقوق علائم تجاری و آثار ادبی هنری و رسیدگی کیفری راجع به این موضوع امکان ضبط و یا امحای کالاهای ناقض این حقوق وجود دارد (ASEAN, 2020: 106, 114). در صورت حکم نهایی در ناقض بودن کالاهای موجود در گمرک تعیین تکلیف آن در صورت عدم امحا، به تشخیص وزیر مربوطه است و در رابطه با کالاهای فاسدشدنی این امر فوریت دارد (IP Enforcement Manual: 2021, 22).

1. <https://www.aksoy-ip.com/post/a-guide-to-the-turkish-customs-measures-against-counterfeit-goods>, [last visited 2024/10/27].

2. <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/indonesia-prohibited-and-restricted-imports>, [last visited 2024/10/26].

۲-۶. ایران

در نظام حقوقی ایران راجع به ضمانت اجرای کیفری نقض حقوق مالکیت فکری در گمرک و تعیین تکلیف این کالاها حداقل چهار قانون با عناوین و شئون مختلف و مشابهت در موضوع یاد شده وجود دارد. قانون امور گمرکی که در آن کالاهای ممنوعه و متروکه گمرکی در آن مطرح گردیده است نگاهی خاص به برخی از کالاهای وارداتی دارد؛ تمرکز بر عدم ورود کالاهای غیرقانونی اعم از ممنوعه و غیرممنوعه مثل کالاهای مضر به سلامت جامعه حاوی علامت تجاری جعلی.

قانون مؤسس سازمان جمع‌آوری و فروش اموال تملیکی که یکی از شئون آن، تعیین تکلیف کالاهای متروکه گمرکی است، این قانون حاکم بر قانون امور گمرکی بوده و نسبت به کالاهای متروکه که قسمتی از آن‌ها نیز به تصریح موادی که در ادامه به آن‌ها خواهیم پرداخت از مصادیق کالاهای جعلی و تقلبی آثار فکری است تعیین تکلیف می‌نماید. نگاه این قانون از زاویه منافع عمومی بوده و حتی‌المقدور، مرحله امحا کالاهای ناقض حقوق مالکیت فکری آخرین مرحله بوده و تا جایی که ممکن است به مصرف داخلی توسط نهادهای دولتی می‌رسد. قانون اصلاحی مبارزه با قاچاق کالا و ارز نیز متضمن دیدگاه‌های یاد شده در بالا بوده؛ ولی به تفصیل انواع راه‌های تعیین تکلیف نسبت به کالاهای ضبط شده در گمرک را در پیش گرفته است. در این قانون برخلاف دو قانون قبلی، گمرک خود به‌عنوان ضابط قضایی خاص در امر تحقیق و کشف در نظر گرفته شده است و به‌موازات نهادهای عمومی یاد شده در حفظ جامعه از کالاهای جعلی و تقلبی ناقض حقوق مالکیت فکری، انجام وظیفه می‌نماید. درنهایت قانون جدید حمایت از مالکیت صنعتی صرفاً با رویکرد حقوق خصوصی در کلیت خود، مواردی در تناقض با قوانین یاد شده در نظر گرفته است، در این قانون هر چند نسبت به نقض حقوق مالکیت فکری، ضمانت اجرای کیفری پیش‌بینی شده است؛ ولی در تعیین تکلیف کالاهای ناقض این حقوق، اکتفا به ایجاد نهاد مجازات تکمیلی اختیاری نموده است که در ادامه به تفصیل به آن‌ها خواهیم پرداخت.

۲-۶-۱. در قانون امور گمرکی

با توجه به ماده ۱۲۲ قانون امور گمرکی کالاهای ذیل قابلیت ورود قطعی به کشور را ندارند:

الف. کالاهای ممنوعه بر اساس شرع مقدس اسلام و به‌موجب قانون؛ ب. کالاهای ممنوع شده به‌موجب جدول تعرفه گمرکی یا تصویب‌نامه‌های متکی به قانون؛ ر. کالاهای دارای نشانی یا نام یا علامت یا مشخصات

دیگری بر روی خود کالا یا روی لفاف آن‌ها به منظور فراهم کردن موجبات اغفال خریدار و مصرف کننده نسبت به سازنده یا محل ساخت یا خواص یا مشخصات اصلی آن کالا.

تبصره - کالایی که با نظارت و تأیید گمرک موجبات اغفال در آن‌ها محو گردد، از شمول بند فوق مستثنا است. ز. کالاهای ممنوع‌الورود به موجب قوانین خاص آنچه صریحاً در حوزه کالاهای متضمن آثار مالکیت فکری مورد توجه قانون‌گذار در امور گمرکی گردیده است حوزه علائم (تجاری و نشانه‌های جغرافیایی) است که البته داشتن دیدگاه حمایت از حقوق خصوصی اشخاص در نظر قانون‌گذار سخت است؛ ولی در هر صورت اصل توجه به موضوعات فکری در این حوزه قانون‌گذاری وجود دارد (حبیب و شاکری، ۱۳۸۹: ۱۰۷).

در مورد کالاهای موجود در گمرک، قانون‌گذار برای جلوگیری از تکمیل شدن ظرفیت انبارهای گمرک و به تبع آن هزینه‌های وارده به موجب ماده ۲۴ قانون امور گمرکی بیان نموده است که مدت مجاز نگهداری کالا در انبارهای گمرکی از تاریخ تحویل کالا به این اماکن سه ماه است. در صورت تقاضای کتبی صاحبان کالا یا شرکت‌های حمل و نقل در مورد کالای عبوری و وجود علل موجه به تشخیص گمرک و با پرداخت هزینه انبارداری تا تاریخ موافقت گمرک این مدت حداکثر تا دو ماه دیگر قابل تمدید است که می‌توان حداکثر مدت را پنج ماه در نظر گرفت. ضمانت اجرای عدم توجه به این مطلب و سپری شدن زمان آن است که کالا مشمول مقررات متروکه می‌شود و توسط سازمان جمع‌آوری و فروش اموال تملیکی به عنوان مسئول فروش کالای متروکه و ضبطی با رعایت مقررات مربوطه به فروش می‌رسد.^۱ در کنار این مورد قانون‌گذار به موارد دیگر نیز اشاراتی داشته است:

- به موجب ماده ۱۰۵ قانون امور گمرکی اگر نسبت به کالایی که ورود آن ممنوع باشد تقاضای ترخیص گردد، گمرک به صاحب کالا یا نماینده قانونی وی به طور مکتوب اخطار می‌نماید که حداکثر ظرف سه ماه نسبت به عبور خارجی یا مرجوع کردن کالا با رعایت ضوابط اقدام نماید. در صورت عدم اقدام ظرف مدت مزبور، گمرک کالا را ضبط و مراتب را به صاحب آن یا نماینده او ابلاغ می‌نماید. صاحب کالا حق دارد از تاریخ ابلاغ ضبط تا دو ماه اعتراض خود را به دادگاه صالح تسلیم نماید و مراتب را

۱. ماده ۳۳ از قانون امور گمرکی: کالای متروکه موضوع ماده (۲۴) این قانون و کالای ضبطی و واگذاری به گمرک، توسط سازمان جمع‌آوری و فروش اموال تملیکی به عنوان مسئول فروش کالای متروکه و ضبطی با رعایت مقررات مربوطه به فروش می‌رسد.

- حداکثر ظرف پانزده روز از تاریخ مراجعه به دادگاه صالحه به گمرک مربوطه اعلام کند. در غیر این صورت کالا به ضبط قطعی دولت درمی‌آید. در تبصره (۱) این ماده آمده است: کالایی که وارد کردن آن جرم شناخته می‌شود از شمول این ماده مستثنا است و طبق قوانین و مقررات مربوط به آن عمل می‌شود.
- مورد دیگر به موجب ماده ۳۵ قانون یاد شده هرگاه کالای متروکه از نوع کالای ممنوع باشد، ارزیابان مکلف‌اند بلافاصله برای آن صورت‌مجلس ضبط تنظیم نمایند و گمرک باید مراتب را به صاحب کالا و یا آورنده آن ابلاغ نماید. در صورتی که صاحب کالا به عمل ضبط گمرک اعتراض داشته باشد، می‌تواند ظرف دو ماه از تاریخ ابلاغ صورت‌مجلس ضبط یا درج در روزنامه، به مرجع قضائی محل مراجعه کند و مراتب را حداکثر ظرف پانزده روز از تاریخ مراجعه به مرجع قضائی با ارائه گواهی به گمرک مربوطه اعلام نماید. در غیر این صورت کالا به ضبط قطعی دولت درمی‌آید.
- به موجب ماده ۳۶ قانون یاد شده کالای موجود در اماکن گمرکی که از طرف مرجع صلاحیت‌دار دستور توقیف آن داده می‌شود مشمول مقررات کالای متروکه است و مازاد حاصل از فروش در حدود دستور مرجع در توقیف می‌ماند؛ از جمله مضادیق و موضوعات کالاهای متروک و ممنوعه همان‌طور که به تفصیل در قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز به آن خواهیم پرداخت کالاهای دارای علامت جعلی و کالاهای تقلبی است، این کالاها همراه با نقض حقوق مالکیت فکری، دارای کیفیت لازم نبوده و در قانون امور گمرکی تمهیداتی در تعیین تکلیف آن‌ها همان‌طور که در بالا به آن اشاره کردیم پیش‌بینی شده است.
- در ماده ۱۸۳ آیین‌نامه قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری و تبصره آن نیز نکاتی در توقیف آثار ناقض حقوق مالکیت صنعتی آمده است: دادگاه و دادسرا مجاز به صدور چنین دستوری می‌باشند و اخذ تأمین مناسب الزامی نیست. در صورتی که محصولات در گمرک باشد اجرای این دستور توسط مأمورین گمرکی به عمل می‌آید. نکته آخر اینکه در تبصره ماده یاد شده اختیار توقیف کالاهای دارای علامت تقلبی به دادسرا داده شده است، امری که شبیه آن با حیطه‌ای گسترده‌تر در بند (ر) ماده ۱۲۲ قانون امور گمرکی آورده شده است. امری که نشان از شتاب‌زدگی تهیه کنندگان آیین‌نامه هم از جهت گستره موضوعی و هم از جهت عدم رعایت شأنیت آیین‌نامه است (جوهری و دیگران، ۱۳۹۱: ۲۰).

۲-۶-۲. در قانون سازمان جمع‌آوری و فروش اموال تملیکی

به موجب ماده (۱) قانون سازمان جمع‌آوری و فروش اموال تملیکی به منظور جمع‌آوری و نگهداری، اداره و فروش کالاهای متروکه دولتی و غیردولتی و ضبطی و قاچاق قطعیت یافته و کالاهای قاچاق بلاصاحب و صاحب متواری و همچنین اموال منقول و غیرمنقول و حقوق مالی که بر اثر احکام و قرارهای قطعی مراجع ذیصلاح قضایی و یا تصمیمات مراجع صلاحیت‌دار اداری و صنفی به‌انحاء مختلف از قبیل ضبط، مصادره و ... این سازمان تشکیل می‌گردد. سازمان مکلف است حداکثر ظرف یک سال از تاریخ تحویل نسبت به فروش اموال موضوع ماده (۱) اقدام نماید. مدت مذکور با تصویب مجمع عمومی تا یک سال دیگر قابل تمدید خواهد بود.^۱ در نتیجه نهایتاً معطل ماندن کالاهای متروکه در این سازمان دو سال خواهد بود (محمدی، ۱۳۹۱: ۶۸). نکته‌ای که راجع به فروش کالاهای متروکه راجع به کالاهای موجود در گمرک قابل‌بیان است این است که فروش کالاهای متروکه غیردولتی و قاچاق بلاصاحب و صاحب متواری باید مستند به حکم حاکم شرع باشد^۲ و برخی از مصادیق کالاهای متروکه می‌تواند شامل کالاهای ناقض حقوق مالکیت فکری به‌ویژه دارای علامت تقلبی باشد.

در مواردی که کالاهای توقیف شده در گمرک قابلیت مصرف را داشته باشد، بر اساس مواد ۴۰ و ۴۳ به ارگان مربوطه با اخذ قیمت تحویل داده می‌شود؛ ولی به موجب ماده ۴۳ قانون یاد شده در مواردی که ترخیص یا فروش کالایی به علل بهداشتی، ایمنی یا پیشگیری از تولید غیرسالم مواد دارویی، آرایشی یا غذایی تابع مقررات و شرایط خاص شده باشد، فروش آن‌ها موقوف به احراز شرایط مربوط خواهد بود. در غیر این صورت آن‌گونه کالاها به شرط نداشتن مصرف ثانویه و یا عدم امکان مرجوع نمودن آن به تشخیص مراجع ذیصلاح مربوطه با نظارت نمایندگان دادستان محل و سازمان معدوم خواهد شد (درکی و دیگران، ۱۴۰۲: ۳۵۸). این ماده به نحوی توانایی و ظرفیت برخورد نظام حقوقی راجع به کالاهای جعلی و تقلبی فاقد کیفیت لازم را نشان می‌دهد؛ به‌طوری که در چارچوب قانون یاد شده، کالاهای ناقض حقوق مالکیت فکری در صورتی که فاقد کیفیت لازم برای مصرف‌کننده به شرح یاد شده باشند به واردکنندگان آن‌ها مسترد نخواهد شد و

۱. ماده ۸ قانون جمع‌آوری و فروش اموال تملیکی ۱۳۷۰/۱۰/۲۴.

۲. ماده ۳۳ قانون جمع‌آوری و فروش اموال تملیکی ۱۳۷۰/۱۰/۲۴.

این اجازه قانونی پوشش دهنده یکی از مصادیق ضمانت اجرای کیفری نقض حقوق مالکیت فکری که همان تعیین تکلیف کالاهای ناقض این حقوق است.

۲-۶-۳. در قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز

در چارچوب قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز با اصلاحات سال ۱۴۰۰ روش‌های قابل توجهی در تعیین تکلیف کالاهای قاچاق در نظر گرفته شده است. کالاهای ناقض حقوق مالکیت فکری اصولاً قاچاق محسوب نمی‌شوند چراکه کالای قاچاق کالایی است که بدون تشریفات گمرکی وارد کشور گردد (حبیب و شاکری، ۱۳۸۹: ۹۰)؛ ولی به‌طور استثنای به‌موجب بند (ث) ماده ۲ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز، کالاهای دارای نشانی یا نام یا علامت یا مشخصات دیگری بر روی خود کالا یا روی لفاف آن‌ها به‌منظور فراهم کردن موجبات اغفال خریدار و مصرف‌کننده نسبت به سازنده یا محل ساخت یا خواص یا مشخصات اصلی آن کالا قاچاق محسوب می‌شود. به‌موجب تبصره ۳ الحاقی به ماده ۱۳ قانون یاد شده به‌منظور شناسایی و رهگیری کالاهای خارجی که با انجام تشریفات قانونی وارد کشور می‌شود و تشخیص آن‌ها از کالاهای قاچاق یا فاقد مجوزهای لازم از قبیل کالای جعلی، تقلبی، غیربهداشتی و غیراستاندارد، ترخیص کالای تجاری منوط به ارائه گواهی‌های دریافت شناسه کالا، شناسه رهگیری، ثبت گواهی‌ها و شماره شناسه‌های فوق توسط گمرک است. درهرحال توزیع و فروش کالاهای وارداتی در سطح بازار خرده‌فروشی منوط به نصب این دو شناسه است و در غیر این صورت کالاهای مذکور قاچاق محسوب می‌شوند.^۱

این ماده ظرفیت بالفعلی در ارتباط با کالاهای ناقض حقوق مالکیت فکری فراتر از کالاهای دارای علامت جعلی نیز در نظام حقوقی ایجاد کرده است. ورود کالاهای ناقض حقوق مالکیت فکری با رعایت تشریفات گمرکی است، درنتیجه کالای قاچاق نیست؛ ولی قانون‌گذار در این ماده مسئولیت دیگری را نیز به نفع دارندگان حقوق مالکیت فکری و همچنین منافع جامعه ایجاد کرده است و آن راهی برای تشخیص

۱. تبصره ۳- به منظور مقابله با قاچاق ارز و مدیریت منابع و مصارف ارزی جز در مواردی که به تشخیص شورای امنیت کشور یا شورای عالی امنیت ملی ضرورت یا مصالح کشور اقتضاء نماید، کلیه واردکنندگان کالا موظفند منشأ ارز کالای وارداتی خود را پس از ثبت سفارش و قبل از ترخیص، در سامانه موضوع بند «الف» ماده (۶) این قانون اظهار نمایند. بانک مرکزی موظف است پس از دریافت اطلاعات منشأ ارز، بلافاصله و در خصوص کالاهای سریع الفساد، سریع الاشتعال یا مورد نیاز فوری حداکثر ظرف بیست و چهار ساعت نسبت به بررسی آن اقدام نموده و در صورت صحت اطلاعات ابرازی، شناسه رهگیری معتبر به اطلاعات مذکور اختصاص دهد. مجوز ثبت سفارش تا قبل از دریافت شناسه رهگیری موضوع این تبصره قابل استناد جهت ترخیص درگمرک نیست. حکم این ماده مانع از اجرای مقررات ماده (۴۲) قانون امور گمرکی نیست.

کالاهای فاقد مجوزهای لازم از قبیل کالای جعلی، تقلبی، غیربهداشتی و غیراستاندارد از مبدأ گمرک و با مسئولیت گمرک است (مژدهی پور، ۱۳۹۹: ۲۰۳) که به نظر می‌رسد قانون‌گذار با آوردن واژه‌های جعلی و تقلبی در کنار غیربهداشتی و غیراستاندارد توجهاتی به حقوق مالکیت فکری نیز داشته است. ازجمله اصلاحات قابل توجه در قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز ماده ۳۷ این قانون است: به‌موجب این قانون، یگان حفاظت گمرک‌های کشور زیر نظر رئیس کل گمرک جمهوری اسلامی ایران برای حفاظت اماکن گمرکی و کالاهای موجود در آن‌ها و امور اجرائی مبارزه با قاچاق در محدوده آن اماکن با اخذ مجوز از ستاد کل نیروهای مسلح، تشکیل و مأموران آن در حدود وظایف و با شرایط مذکور در قانون آئین دادرسی کیفری ضابط خاص دادگستری محسوب می‌شوند که اجرای مفاد این ماده در قلمرو گمرکی، کمک شایانی در حوزه اثبات نقض حقوق مالکیت فکری هم به نفع دارندگان این حقوق و هم به نفع منافع جامعه خواهد نمود (رستمی و رحمانی فرد، ۱۴۰۰: ۱۵۱).

در ماده ۵۶ قانون یاد شده به همراه تبصره‌های آنکه در سال ۱۴۰۰ نیز دارای اصلاحاتی بوده است، نکات قابل توجهی در تعیین تکلیف کالاهای ناقض حقوق مالکیت فکری البته با عنوان کالای قاچاق بیان شده است که در ادامه به آن‌ها خواهیم پرداخت:

۱. در کنار سازمان جمع‌آوری و فروش اموال تملیکی، در قانون یاد شده نیز نهادی به‌موازات سازمان یاد شده برای تعیین تکلیف کالاهای موردنظر پیش‌بینی شده است که جز در مورد کالاهای سریع الفساد و مشابه آن تصمیم‌گیری می‌نمایند؛^۱

۲. به‌موجب بند (۱) الحاقی به این ماده، امکان به‌مزایده گذاشتن این کالاهای وجود دارد مشروط بر اینکه ظرف دو ماه از تاریخ مزایده این کالاهای صادر گردیده یا به‌موجب ترانزیت از کشور خارج گردد؛

۳. به‌موجب بند ۲ الحاقی دیگر به ماده یاد شده در صورت عدم فروش و مزایده این کالاهای، در صورتی که در بازار داخلی به این کالاهای نیاز باشد و صدمه‌ای به تجارت خارجی ایران وارد ننماید از طریق بورس یا عرضه عمومی کالا و مشابه آن به فروش خواهد رسید؛

۴. به‌موجب تبصره ۴ الحاقی این ماده، چنانچه این کالاهای مورد تقاضای کمیته امداد امام خمینی (ره) سازمان بهزیستی کشور، جمعیت هلال‌احمر جمهوری اسلامی ایران و سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور

۱. صدر ماده ۵۶ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز.

قرار گیرد، کالا به نهادهای مزبور تحویل و معادل ارزش آن از محل تخصیص بودجه پیش‌بینی شده در قانون بودجه کسر می‌شود؛

۵. تبصره ۵ الحاقی به ماده ۵۶ قانون یاد شده بیان می‌دارد: «کالاهای با مصرف خاص که قابلیت فروش و استفاده عمومی ندارد و فهرست و اولویت واگذاری آن به تصویب هیئت وزیران می‌رسد، به دستگاه‌ها یا نهادهایی که از بودجه عمومی استفاده می‌کنند، تحویل و معادل ارزش آن از محل تخصیص بودجه پیش‌بینی شده در قانون بودجه کسر می‌شود»؛

۶. به موجب بند الحاقی این ماده سایر کالاها از جمله کالاهای ممنوع امحاء می‌شود؛

۷. به موجب تبصره ۲ الحاقی ماده ۵۶ قانون یاد شده چنانچه مدعی مالکیت کالای توقیفی، نقشی در ارتکاب جرم یا تخلف نداشته باشد و جهل خود از وقوع جرم یا تخلف یا در صورت علم، عدم امکان مخالفت و اقدام بازدارنده خود را اثبات نماید و قبل از صدور رأی قطعی، اسناد مثبته کالا در داخل کشور و یا اسناد مثبته گمرکی که قبل از توقیف کالا تحصیل شده است را به مرجع رسیدگی ارائه دهد، پس از احراز اصالت اسناد و مالکیت وی، در صورت فقدان مانع قانونی دیگر، کالا به مالک مسترد و معادل ارزش آن به جزای نقدی مرتکب افزوده می‌شود. در صورت لزوم، ارائه مجوزهای قانونی مورد نیاز برای فعالیت تجاری در زمینه کالای توقیفی نیز ضروری است. پس از صدور رأی قطعی، در صورت موجود بودن کالا در مرحله اجرای احکام، بررسی ادعای مالکیت، احراز شرایط و استرداد کالا و اصلاح رأی از حیث افزودن جزای نقدی با مرجع صادرکننده رأی قطعی طی رسیدگی خارج از نوبت است و در صورت موجود نبودن کالا، مدعی صرفاً می‌تواند جبران ضرر و زیان وارده را مطابق قوانین و مقررات مسئولیت مدنی از دادگاه حقوقی مطالبه کند (رستمی و رحمانی فرد، ۱۴۰۰: ۱۵۷).

نکته‌ای که باید به آن توجه داشت جمع مفاد قوانین در آیین‌نامه قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری و قانون امور گمرکی و قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز راجع به کالاهای با علامت جعلی است؛ توقیف کالاهای دارای علامت تقلبی به دادرسی داده شده است که این امر می‌تواند در قلمرو گمرکی توسط مأمورین گمرک انجام شود. به موجب ماده ۳۷ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز، یگان حفاظت گمرکی در این باره با رعایت مقررات آیین دادرسی کیفری به عنوان ضابط خاص زیر نظر رئیس کل گمرک انجام وظیفه می‌نماید (رستمی و رحمانی فرد، ۱۴۰۰: ۱۵۱).

همچنین به موجب بند (ر) ماده ۱۲۲ قانون امور گمرکی ورود قطعی کالاهای دارای نشانی یا نام یا علامت یا مشخصات دیگری بر روی خود کالا یا روی لفاف آن‌ها به منظور فراهم کردن موجبات اغفال خریدار و مصرف کننده نسبت به سازنده یا محل ساخت یا خواص یا مشخصات اصلی آن کالا ممنوع است و به موجب تبصره آن کالایی که با نظارت و تأیید گمرک موجبات اغفال در آن‌ها محو گردد، از شمول بند فوق مستثنا است؛ ولی به موجب بند ث ماده ۲ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز این تبصره وجود ندارد و این کالاها، کالای قاچاق محسوب می‌گردد و امکان استرداد آن به واردکننده ممکن نیست (قاسمی و ملک‌زاده، ۱۴۰۲: ۱۹۵) و از لحاظ اصول جمع قوانین، بند (ث) ماده ۲ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز، نسبت به بند (ر) ماده ۱۲۲ قانون امور گمرکی متأخر محسوب می‌گردد و از آنجا که آخرین اراده قانون‌گذار تا قبل از تصویب قانون حمایت مالکیت صنعتی (۱۴۰۳) است در قسمت بعدی به نتایج مهم آن خواهیم پرداخت.

۲-۶-۴. در قانون حمایت از مالکیت صنعتی

آنچه در قوانین قبلی راجع به تعیین تکلیف کالاهای ناقض حقوق مالکیت فکری بیان کردیم، جز در برخی از موارد که صراحتاً راجع به برخی از مصادیق حقوق مالکیت فکری مثل علامت تجاری است نمی‌باشد؛ ولی در شمول و تعیین تکلیف آن با توجه به توضیحات بالا شکی نیست، ولی قانون‌گذار ایرانی در قانون جدید حمایت از حقوق مالکیت صنعتی مصوب (۱۴۰۳) راه دیگری در حمایت از حقوق پدیدآورندگان در حوزه مالکیت صنعتی در پیش گرفته است که در ادامه به آن می‌پردازیم.

قانون‌گذار در فصل هفتم در ماده ۱۳۱ قانون یاد شده نقض حقوق ناشی از مالکیت صنعتی جرم‌انگاری نموده و مرتکب را علاوه بر جبران خسارت، ضبط اموال و عواید حاصل از جرم به جزای نقدی نیز محکوم نموده است و در مواد بعدی به تبیین و توضیح این ماده پرداخته است.

قانون‌گذار در تبصره ۵ ماده یاد شده^۱ طی شرایطی یکسری از مجازات‌های تکمیلی را نیز پیش‌بینی نموده است؛ استثنا از مجازات‌های تکمیلی اختیاری که به نوعی منجر به ضبط کالاهای ناقض حقوق مالکیت فکری می‌باشد، در بند ۲ ماده ۱۳۱ با محتوای «هرگونه بهره‌برداری و استفاده غیرمجاز از نام تجاری، علامت تجاری، علامت جمعی و یا علامت تأییدی برخلاف مقررات مندرج در این قانون به نحوی که نوعاً باعث

۱. در کلیه جرائم موضوع این ماده به جز بند (۲) در صورت وجود سایر شرایط مقرر قانونی جهت صدور قرار تعلیق تعقیب، قرار تعویق صدور حکم یا تعلیق مجازات، مقام قضائی می‌تواند علاوه بر دستورهای پیش‌بینی شده در مواد قانونی مربوط، مرتکب را به اجرای یک تا سه مورد از دستورهای زیر محکوم نماید....

فریب عموم شود.» پیش‌بینی شده است. در این بند صرف نقض حقوق علامت تجاری موجب تبدیل شدن مجازات تکمیلی اجباری به اجباری نشده است، بلکه نقض به همراه فریب عموم موجب چنین امری شده است، در عین حال قانون‌گذار نتیجه این تبدیل را مشخص نکرده است که آیا منظور از اجباری بودن رعایت مفاد بند ج از ماده ۱۳۱ است یا رعایت صدر ماده ۱۳۱ قانون یاد شده؟ از لحاظ اصولی باید صدر ماده ۱۳۱ را مجمل دانست و منطقاً بند (ج) را جزء مجازات تکمیلی اجباری در نظر گرفت که در این صورت محتوای آن چنین خواهد شد: «توقف ساخت، واردات، عرضه یا تبلیغ اقلام حاوی نقض علامت شاکی و مورد حمایت این قانون و تحویل قالب تولیدی و اقلام مذکور به شاکی یا معدوم‌سازی آنها در صورت ضرورت و عدم صدق اسراف حرام در حضور وی ظرف یک ماه.» در این صورت نکته دیگری پیش می‌آید که در متن بند یاد شده اختیاری نیز به مجرم در تعیین نوع مصادیق بند یاد شده در دو مورد «...تحویل قالب تولیدی و اقلام مذکور یا معدوم‌سازی آنها در صورت ضرورت و عدم صدق اسراف حرام...» وجود دارد.

جواب به نکته یاد شده در تبیین معنای «اقلام مذکور» در بند یاد شده است؛ اگر منظور قانون‌گذار همان قالب تولیدی و مشابه آن باشد که ایراد یاد شده کلاً منتفی است، ولی ظاهر عبارت و اصل عدم مترادف در عبارات قانونی چنین احتمالی را رد می‌نماید؛ در صورت عدم پذیرش چنین نظری مجرم دو راه دارد یا تحویل کالاهای دارای علامت تجاری ناقض که باعث فریب عموم شده است به صاحبان علامت تجاری یا معدوم‌سازی با دو شرط ضرورت و عدم صدق اسراف حرام. در غیر از مورد یاد شده یعنی نقض علامت تجاری توأم با فریب عموم، تعیین تکلیف کالاهای ناقض دیگر حقوق مالکیت فکری در بندهای دیگر ماده یاد شده پیش‌بینی شده است. قانون‌گذار تعیین تکلیف کالاهای ناقض دیگر حقوق مالکیت فکری را در بند چ ماده ۱۳۱ قانون یاد شده پیش‌بینی کرده است، این تکلیف جزء مجازات‌های تکمیلی اختیاری در نظر گرفته شده است که عبارت از «جمع‌آوری کلیه فراورده‌های عرضه شده خود که حاوی نقض حقوق مورد حمایت این قانون است، از بازار و تحویل داوطلبانه فراورده‌های مذکور به شاکی و یا مرجوع نمودن یا محو موارد مغایر با حقوق و در صورت عدم امکان، معدوم‌سازی آنها در صورت ضرورت و عدم صدق اسراف حرام به هزینه خود ظرف دو ماه.» برخلاف قوانین قبلی یاد شده قانون‌گذار تحویل کالاهای ناقض به

۱. ج- توقف ساخت، واردات، عرضه یا تبلیغ اقلام حاوی نقض علامت شاکی و مورد حمایت این قانون و تحویل داوطلبانه قالب تولیدی و اقلام مذکور به شاکی یا معدوم‌سازی آنها در صورت ضرورت و عدم صدق اسراف حرام در حضور وی ظرف یک‌ماه.

صاحبان حق یا معدوم سازی را ابتداء به ساکن جزء اختیارات مقام قضایی در نظر گرفته است نه الزام قانونی و اگر قائل به مجمل بودن ماده ۱۳۱ قانون یاد شده باشیم ضبط اموال ناشی از جرم نیز منتفی است.

نتیجه گیری

موارد ذیل به عنوان نتایج و پیشنهادها قابل بیان است:

۱. در نظام حقوقی ایران با توجه به اصلاحات اخیر در قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز تغییرات نسبتاً قابل توجهی در تعیین تکلیف کالاهای ناقض حقوق مالکیت فکری از بعد منافع عمومی پیش‌بینی شده و بنا به تحقیق همگام با سایر نظام‌های حقوقی مورد بحث است؛ ولی کماکان وظایف محوله از سوی قانون‌گذار به سازمان جمع‌آوری اموال تملیکی به عنوان نهادی به منظور تعیین تکلیف کالاهای ضبطی و نهاد مشابه موازی آن در قانون اصلاحی مبارزه با قاچاق کالا و ارز و همچنین تحویل داوطلبانه کالاهای ناقض حقوق مالکیت فکری به صاحبان این حقوق به عنوان مجازات تکمیلی اختیاری پیش‌بینی شده در قانون جدید حمایت از مالکیت صنعتی به عنوان تعارضات قوانین باقی است.

۲. در نظام حقوقی ایران راجع به روش ساده امحا با توجه به اینکه امکان رجوع به مراجع تجدیدنظر وجود دارد نمی‌توان نسبت به آن بدون رضایت صاحب کالا نظر داد و این امر نیز برخلاف اصل تسلیط مالکیت است؛ البته می‌توان به موجب تبصره ۱ ماده ۱۴۳ قانون حمایت از مالکیت صنعتی (۱۴۰۳) که رسیدگی به اختلافات را قابل داوری می‌داند در صورت توافق طرفین امکان امحا با رعایت بند (ج و چ) ماده ۱۳۱ قانون یاد شده وجود دارد.

۳. موضوع تعیین تکلیف کالاهای ناقض حقوق مالکیت فکری ضروری است؛ امحای آن نیازمند رضایت صاحب کالا می‌باشد؛ در صورتی که امکان تغییر کالا باشد، تغییر و تحویل آن به صاحب کالا ضروری است و در غیر این صورت و عدم توافق و تأخیر در توافق صرف آن در امور غیرتجاری منوط به حکم مقام قضایی است، امری که با توجه به قوانین داخلی یاد شده بسیار محل تعارض است.

۴. با توجه به اینکه هنوز آیین‌نامه جدید قانون حمایت از مالکیت صنعتی تصویب نگردیده است توجه به قوانین یاد شده در حوزه مبارزه با کالاهای قاچاق در ارتباط با کالاهای دارای علامت جعلی در رفع تعارض آیین‌نامه با قوانین ضروری است.

۵. با توجه به آخرین اراده قانون‌گذار در قانون حمایت از حقوق مالکیت صنعتی، توجه به آثار قابل گذشت بودن جرائم در نقض حقوق مالکیت صنعتی و به تبع آن رفع توقیف از اموال توقیف شده موضوع تبصره ۳ ماده ۱۳۱ قانون یاد شده و رعایت مسائل مطروحه در قوانین مبارزه با قاچاق کالا و ارز در تعیین تکلیف کالاهای ناقض حقوق مالکیت فکری در مسائل بهداشتی و... راهگشا است.
۶. هر چند وجود محتوای واحد در قوانین متعدد امری حشو است، ولی می‌توان به منظور رفع تشتت و تعارض قوانین در موضوعات مورد بحث ارجاع به قانون مبارزه با قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز در قانون جدید حمایت از حقوق مالکیت صنعتی در حیطه منافع عمومی و نه حقوق خصوصی افراد پیشنهاد می‌گردد.

فهرست منابع

الف. فارسی

- جوهری، مهدی؛ صادقی، محمود؛ شهبازی‌نیا، مرتضی؛ مهاجری، علی، (۱۳۹۱). «اقدامات تأمینی و موقتی در دعاوی حقوق مالکیت صنعتی: (مطالعه تطبیقی در حقوق ایران و موافقت‌نامه تریپس)». پژوهش‌های حقوق تطبیقی (مدرس علوم انسانی)، شماره ۱۶.
- حبیبی، سعید؛ شاکری، زهرا، (۱۳۸۹). «تدابیر مرزی در حمایت از حقوق مالکیت فکری». پژوهشنامه بازرگانی، شماره ۱۵.
- درکی، الهام؛ مخترع، آیدا؛ رستگاری، بهنام، (۱۴۰۲). «نقض اموال تملیکی دولت در پیشبرد اهداف اقتصادی: تحلیل قوانین و بررسی موانع و راه کارها». تمدن حقوقی، دوره ۶، شماره ۱۷.
- رستمی، امید؛ رحمانی فرد، محسن، (۱۴۰۰). «سیاست کیفری افتراقی در قبال قاچاق کالا و ارز سازمان‌یافته». مجله حقوقی دادگستری، دوره ۸۵، شماره ۱۱۶.
- قاسمی مقدم، حسن، (۱۳۹۹). «تضمین‌های حمایت از حق بر مالکیت در توقیف و ضبط وسیله جرم». آموزه‌های حقوق کیفری، شماره ۱۷.
- قاسمی، ناصر؛ ملک‌زاده، ریحانه، (۱۴۰۲). «اشکال قاچاق کالا و چرایی جرم‌انگاری آن در حقوق ایران». فصلنامه علمی دیدگاه‌های حقوق قضایی، دوره ۲۸، شماره ۱۰۱.
- محمدی، حمید، (۱۳۹۱). **ضبط، مصادره، استرداد و اخذ اموال حاصل از جرم**، چاپ دوم، گنج دانش.
- مژدهی پور، ابوالفضل؛ میلانی، علی‌رضا، (۱۴۰۱). «سیاست جنایی حاکم بر نهاد متولی پیشگیری و مبارزه با قاچاق کالا و ارز در حقوق ایران». فصلنامه علمی دیدگاه‌های حقوق قضایی، دوره ۲۷، شماره ۹۹.
- میرحسینی، سید حسن، (۱۳۹۵). **حقوق طرح‌های صنعتی**، تهران: نشر میزان.
- نجفی، سینا، (۱۳۹۸). **بررسی جزایی ضبط و مصادره اموال در قانون مجازات اسلامی ایران**. قانون یار، شماره ۳.

Reference

- AIPPI. (2009). YEARBOOK / II, Zurich.
- Nokia (Case C495/09), Philips (Case C-446/09).
- Rinnert, S. (2015). New European Regulation 608/2013 concerning combating counterfeit goods. World Customs Journal, 9(1), 37-42.
- wipo (2013). enforcement of IP rights in countries in transition.
- Fujino, jinzo, Yoshida, Hideaki. (2018). The Enforcement of the Intellectual Property

- Rights in Japan.
- IP Enforcement Manual-Singapore (2021). available at : <https://www.britcham.org.sg/sites/default/files/content-files/IP%20Enforcement%20Manual.pdf>, last visited 2024.10/28
- Petillion, F. (2019). Enforcement of Intellectual Property Rights in the EU Member States: 15 U.S.C. § 1124 (2024): Importation of goods bearing infringing marks or names, forbidden.
- Basic Circular Notice of the Customs Act (2022): Section 69-12-1.
- Directive 2004/48/EC: Directive of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the enforcement of intellectual property rights.
- Regulation (EU) No 952/2013: Regulation of the European Parliament and of the Council of 9 October 2013 laying down the Union Customs Code.
- 19 U.S.C. § 1526 (2011): Merchandise bearing American trade-mark.
- Council Regulation (EC) No 1383/2003: Council Regulation of 22 July 2003 concerning customs action against goods suspected of infringing certain intellectual property rights and the measures to be taken against goods found to have infringed such rights.
- Preu Bohlig & Partner: Customs Enforcement (January 13, 2016). Available at: <https://preubohlig.de/wp-content/uploads/2019/07/Customs-EnforcementV5160113NEW.pdf> [Accessed January 2, 2024, 20:00].
- Singapore Customs: Quick guide for copyright and trademark owners and licensees. Available at: <https://www.customs.gov.sg/businesses/border-enforcement-of-intellectual-property-rights/quick-guide-for-copyright-and-trade-mark-owners-and-licensees/> [Last visited October 28, 2024]. <https://www.aksoy-ip.com/post/a-guide-to-the-turkish-customs-measures-against-counterfeit-goods>, [last visited 2024/10/27].
- <https://gun.av.tr/insights/articles/procedures-and-strategies-for-anti-counterfeiting-in-turkey>, last visited 2024/10/26.
- <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/indonesia-prohibited-and-restricted-imports>, [last visited 2024/10/26].
- https://www.mlaw.gov.sg/files/Annex_B_IPDR_Final_Report.pdf, [last visited 2024/11/20]
- <https://www.wipo.int/web/wipolex/judicial-administration-structure/sg>, [last visited 2024/11/20].